

Daabsritualet
i den danske Kirke,
tilligemed
Hans Tausens Döbebog.

(Meddelt af L. Helveg).

Blandt de første Böger, der ere blevne trykte her i Landet, finder man en Del Missaler, Breviarier, Manualer o. desl. fra de fleste danske Stifter: Lund, Roskilde, Odense, Aarhus og Slesvig*), saa at vi derved temmelig fuldstændigt ere istand til at oplyse de danske Kirkeskikke för Reformationen. Hidtil ere disse kun meget lidt blevne benyttede; for at gjøre en Begyndelse til stykkevis at drage frem hvad der findes i dem, meddeles her Daabsritualet, og i Forbindelse hermed Hans Tausens Döbebog fra 1528.

Daabsritualet för Roskilde og Slesvig Stifter findes i følgende tvende Haandböger:

Manuale curatorum secundum usum ecclesie Roskildensis (4to). Ved Enden af Bogen er tilføiet: *Opusculum hoc arte et impensis Dni. Pauli Reff**)*, Ca-

*) Disse ere omtalte og beskrevne af R. Nyerup i „Fædrelandets Litteratur i Middelalderen“, S. 439—49.

**) Om denne som Bogtrykker bekendte Kannik se Nyerup anf. Skr. S. 437, 440, 442, 449; Petersen Litteratur-Historie II., S. 38; Werlauf Universitetets Historie, S. 77.

nonici Hafniensis, Hafniæ impressum finit feliciter 1513 vicesima quinta die Marcii in Residentia ejus propria, ubi et venale habetur.

Liber agendarum secundum ritum et consuetudinem ecclesiæ et diocesis Slesvicensis divinorum rectoribus utilis et necessarius (4to). Ved Enden er tilføjet: *Manuale seu Instructorium Curatorum, continens ecclesiæ Sacramenta et modum administrandi ea, cum quam pluribus aliis documentis, opus sane omnibus curatis ac Presbyteris perquam necessarium; quippe quod singula Curatorum officia sic complectitur, ut novellos curatos exercitatisimos facile reddat; et quæ doctissimi diversis in libris scripserunt, hoc uno opusculo habeant. Completum in alma Parisiorum in academia officina Wolfgangi Hopylii. 1512.*

Da begge Forskrifter sædvanlig ordret stemme overens, saa er her den roskildske fuldstændig aftrykt (med enkelte Indskud i [], hvor det synes som et eller andet Ord er faldet ud), og i Noterne tilføjet de væsenligste Afvigelser, som findes i den slesvigske. Der var iøvrigt nogen Forskjel mellem Drengbørns og Pigebørns Daab med Hensyn til Besværgelses-Ordene; her ere begge trykte imellem hinanden, ligesom i den roskildske Haandbog; men for at gjøre Forskjellen iøjnefaldende, ere Ordene, som kun bruges ved Pigebørns Daab, trykte med Petit. De i Klammer indesluttede Ord (), der beskrive Handlingen, ere i begge Originalerne trykte med røde Bogstaver, her med Cursiv.

Hertil er søjet et lille Skrift af Hans Tausen:

En ret christelig Fadzon at christne Börn med paa. Danske. Prentet i Wiborg A. MDXXVIII.

fordi det ligesom danner Overgangen mellem det ældre Daabsritual og det senere reformatoriske. Bogen findes ikke mere trykt, men den er opbevaret i en Afskrift paa

Kgs. Bibl. Thottske Sml. 4, 126, hvorefter den her bogstavret er meddelt. Den er beskrevet af Engelstoft, Liturgiens Historie i Danmark, S. 180-81, og Forf. har der viist, at den ikke er nogen ligefrem Oversættelse af Luthers ældste Taufbüchlein fra 1523, som den iøvrigt i alle Henseender staar nærmest. En Sammenligning med de ældre Daabsritualer vil i den Henseende oplyse dens Stilling. Det næste vi kjende fra Reformationstiden findes i den malmøeske Messebog fra 1535 (aftrykt i „Stemmer fra Reformationstiden, udg. af Fyens Stifts litterære Selskab” 1836, S. 54-57), men dette slutter sig ganske til Luthers senere „Taufbüchlein” (1524 eller 26; Irmischer, Luthers Werke, XXII, S. 290-94), der i alt væsentligt blev den gjældende Anordning for Daaben i alle de lutherske Samfund (jfr. Engelstoft anf. Skr. S. 182).

Tausens Döbebog findes mellem en Samling lignende Afskrifter af Böger og Breve fra Reformationstiden; de ere skrevne med Omhu og Nøjagtighed, men uden at følge Originalernes Retskrivning, og Döbebogen kommer derfor her frem ikke med Forfatterens egen, men med en langt senere Skrivemaade (rimeligvis fra første Halvdel af 18de Aarh.).

I.

Modus baptizandi pueros.

(Incipit ordo cathecizandi parvulos ante fores ecclesiæ, et nota quod nullus debet recipi in compatrem vel commatrem nisi sciat pater noster et credo; ad masculum duo viri et una femina, ad feminam autem duæ feminae et unus vir; statutis autem masculis a dextris, feminis vero a sinistris

Primo interrogat nomen infantis. Deinde secundum ecclesiam Roskildensem dicat sacerdos) Abrenuncias Sathanae (respondeant patrini) Abrenuncio (item) et omnibus operibus ejus (resp.) Abrenuncio (item) et omnibus pompis ejus (resp.) Abrenuncio. (Item sacerdos) Credis in deum patrem omnipotentem creatorem coeli et terræ. (resp.) Credo. (Item) Credis et in Jesum Christum filium ejus unicum dominum nostrum natum et passum (resp.) Credo (Item) Credis et in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem, peccatorum, carnis resurrectionem et vitam æternam post mortem (resp.) Credo).*

*) 1 Lib. Agendarum Slesvic. lyder Indgangen saaledes:

Modus infantium baptizandorum.

(Incipit ordo ad cathecumenum faciendum super puerum masculum. Primo caveat sacerdos, ne infantes recipiantur in

(*Deinde sufflet in faciem infantis dicens*) Exi Sathana et recede diabole ab hac imagine dei, increpatus ab eo, et da honorem Deo vivo et vero et da locum spiritui sancto*) (*fac crucem in fronte*) Signum sanctæ crucis salvatoris domini nostri Jesu Christi in fronte tuum pono (*fac crucem in pectore*) Signum sanctæ crucis salvatoris domini nostri Jesu Christi in pectus tuum pono (*Oratio*).

Omnipotens sempiternus deus, pater domini nostri Jesu christi respicere dignare super hunc famulum tuum N, quem ad rudimenta fidei vocare dignatus es, omnem coecitatem cordis ab eo expelle, disrumpe omnes laqueos Sathanæ, quibus fuerat colligatus; aperi ei domine januam pietatis tuæ, ut signo sapientiæ tuæ imbutus, omnium cupiditatum foetoribus careat et ad suavem odorem preceptorum tuorum, letus tibi in ecclesia tua deserviat, et proficiat de die in diem, ut idoneus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui percepta medicina. Per Christum dominum nostrum (*oremus*).

Preces nostras quæsumus Domine benignus exaudi et hunc electum tuum N — dominicæ crucis impressione eum

patrinos nisi habuerint aetatem sufficientem sciendi quid dicant aut quid agant. Etiam non recipiat religiosos nec mendicantes absque licentia. Deinde notandum quod in catechizando sacerdos statuat puerum cum patrinis sic quod vertant dorsum ad occidentem et respectum habeant ad orientem. Sacerdos vero sum sua stola statuat dorsum suum ad orientem et respiciat ad occidentem. Et statuentur masculi a dextris ante ostium ecclesiæ, feminae autem a sinistris, et incipiat dicendo).

Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit coelum et terram. Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in seculum.

(*Post hoc sacerdos requirat nomen pueri a patrinis, quod cum dixerint, dicat ipse sacerdos*) Accipe nomen novum, quo nomineris et benediceris super terram.

*) Efter Lib. Agend. Slesv. skal Præsten blæse tre Gange for Faderen, Sønnerne og den Hellig-Aand.

signamus (*fac crucem in fronte*) — virtute custodi, ut magnitudinis gloriæ rudimenta, servans per custodiam mandatorum tuorum ad regenerationis gratiam pervenire mereatur per Christum dominum nostrum. (*Oratio*).

Deus qui humani generis ita es conditor, ut sis etiam reformator, propiciare populis adoptivis, et novo testamento sobolem novæ prolis ascribe, ut filii promissionis quod non potuerunt assequi per meritum, gaudeant se recepisse per gratiam per Christum dominum nostrum. Amen.

(*Exorcismus salis et nota quod Oremus non dicatur ad aliquem exorcismum*)*).

Exorcizo te creatura salis in nomine patris † omnipotentis, et in caritate domini nostri † Jesu Christi, et in virtute † spiritus sancti. Exorcizo te creatura salis per deum † vivum, per deum † verum, per deum † sanctum, per deum, qui te ad tutelam humani generis procreavit et populo venienti ad credulitatem per servos suos consecrari percepit. Proinde rogamus te domine deus noster, ut hæc creatura salis in nomine sanctæ trinitatis efficiatur salutare sacramentum ad effugandum inimicum, quem tu domine sanctificando † sanctifices, benedicendo † benedicas, ut fiat omnibus summentibus perfecta medicina permanens in visceribus eorum, in nomine quidem domini nostri Jesu Christi, qui venturus est judicare vivos et mortuos et seculum per ignem. Amen.

*) Lib. Agend. Slesv. indskærper ogsaa denne Forskrift: (*et nunquam dicitur Oremus in exorcismis neque per dominum nostrum sed per eum qui venturus est*). — Besværgelsens Ord maa ikke indledes med et „lader os alle bede” og ikke slutte med „ved Jesum Christum vor Herre”, men med et truende Ord: „ved ham som skal komme at dømme Levende og Døde.”

(Hic datur sal infanti) Accipe salem sapientiæ, propiciatus ut sit tibi deus in vitam æternam. Amen.

Pax tibi.

Et cum spiritu tuo. — *(Super utrumque Oremus).*

Deus patrum nostrorum, deus universæ conditor creaturæ, te supplices exoramus, ut hunc famulum tuum N. respicere digneris [propicius], et hoc primum pabulum salis gustantem, non diutius esurire permittas, qvominus expleatur coelesti cibo, qvatenus sit semper Domino spiritu fervens, spe gaudens, tuo nomini serviens, et perduc eum Domine ad novæ regenerationis lavacrum, ut cum fidelibus tuis promissionum tuarum premia æterna consequi mereatur per Christum.

(Super masculum tantummodo). Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus qui Moysei famulo tuo in monte Sinai apparuisti et filios Israel de terra Egypti eduxisti, deputans eis angelum pietatis tuæ, qvi custodiret eos die ac nocte, te qvæsumus Domine, ut mittere digneris sanctum angelum tuum de coelis, ut similiter custodiat et hunc famulum tuum N. et perducatur eum ad gratiam baptismi tui per Christum Dominum nostrum. Amen.

(Super utrumque). Ergo maledicte diabole recognosce sententiam tuam, et da honorem Deo vivo et vero, da honorem Jesu christo filio ejus et spiritui sancto, et recede ab hoc famulo dei N. qvia istum sibi Deus et dominus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam et benedictionem fontemque baptismatis dono sancti spiritus vocare dignatus est, et hoc signum sanctæ crucis, qvòd nos fronti ejus damus † tu maledicte diabole nunqvam audeas violare per Christum [per eum qvi venturus est judicare vivos et mortuos et seculum per ignem].

(Super masculos). Deus, immortale præsidium omnium postulantium, liberatio supplicum, pax rogantium,

vita credentium, et resurrectio mortuorum, te invoco super hunc famulum tuum N., qvi baptismi tui dona petit ac æternam consequi gratiam spirituali regeneratione desiderat. Accipe eum Domine, et qvia dignatus es dicere: petite et accipietis, querite et invenietis, pulsate et aperietur vobis, petenti itaque porrige premium et januam pande pulsanti, ut æternam coelestis lavacri misericordiam consecutus, promissa tui muneris regna percipiat [per Christum Jesum Dominum nostrum. Amen]. Ergo maledicte etc. (*sine oremus*).

Audi maledicte sathana, adjuratus per nomen æterni dei et salvatoris nostri Jesu Christi filii ejus, cum tua victus invidia, tremens gemensque discede, nihil tibi commune sit cum servo Dei N. jam coelestia meditantī, renunciaturō tibi ac seculo tuo, et beatæ immortalitati victuro, da igitur honorem advenienti spiritui sancto, qui ex summa coeli arce descendens, perturbatis fraudibus tuis, divino fonte purgatum pectus, id est sanctificatum Deo templum et habitaculum perficiat, ut ab omnibus penitus præteritorum criminum noxiis liberatus, hic servus dei N. gratias perenni deo referat et benedicat nomen ejus sanctum in secula seculorum Amen. Ergo maledicte etc.

[(*Conjuratio sine oremus*)].

(*Super masculos*). Exorcizo te immunde spiritus in nomine patris [†] et filii [†] et spiritus sancti [†], ut exeas et recedas ab hoc famulo dei N. Ipse enim tibi imperat, maledicte dammate et damoande, qvi pedibus suis super mare ambulavit et Petro mergenti dexteram porrexit. Ergo maledicte etc.

(*Super feminas*) Exorcizo te immunde spiritus per patrem filium et spiritum sanctum, ut exeas et recedas ab hac famula dei N. ipse enim tibi imperat, maledicte dammate qvi coeco nato oculos aperuit et quatrīduanum Lazarum de monumento suscitavit. Ergo maledicte etc.

(*Super feminas*) Deus coeli, deus terræ, deus angelorum, deus prophetarum, deus apostolorum, deus martyrum, deus virginum, deus omnium bene viventium, deus cui omnis lingua confitetur et omne genu flectitur, coelestium terrestrium et infernorum, te invoco Domine super hanc famulam tuam N., ut custodire et perducere eam digneris ad gratiam baptismi tui per Christum. Ergo maledicte etc.

(*Super feminas*) Deus Abraham, deus Isaac, deus Jacob, deus qui tribus Israel de Aegyptiaca servitute liberasti per Moysem famulum tuum, de custodia mandatorum tuorum in deserto monuisti et Susanna de falso crimine liberasti — Te suppliciter deprecor Domine, ut liberes hanc famulam tuam N. et perducere eam digneris ad gratiam baptismi tui per Christum, D. n. Ergo maledicte etc.

(*Super utrumque Oratio*).

Aeternam et justissimam pietatem tuam deprecor Domine sancte, [omnipotens] pater, æterne deus, luminis et veritatis auctor, effunde gratiam tuam super hunc famulum tuum N., ut digneris eum illuminare lumine intelligentiæ tuæ, munda eum et sanctifica, da ei scientiam veram, ut dignus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui, teneat spem firmam, consilium rectum, doctrinam sanctam, ut aptus sit ad percipiendam gratiam baptismi tui per Christum*).

(*Ponet stolam supra puerum legendo secundum Lucam*). In illo tempore oblatis sunt Jesu parvuli, ut tan-

*) Lib. Agend. Slesv. fortsætter her:

Dominus vobiscum — Et cum spiritu tuo. (*sequentia sancti evangelii secundum Matheum*) Gloria tibi Domine (*signando puerum in fronte dicat sacerdos*) Qui natus est de virgine, dignetur te benedicere (*interim quod legat unum ex evangelis sequentibus ponat sacerdos stolam supra pectus pueri dicens*) Math. XI. In illo tempore exultavit etc. (*aut aliud Evang.*) Math. XIX. In illo tempore oblatis sunt Jesu parvuli etc. Deo gratias (*Et sic signat puerum in pectore dicens* Per hæc sancta evangelica dicta deleantur universa nostra crimina et delicta (*Tunc tam sacerdos quam patrini dicant* Orationem dominicam, Ave Marie et Credo, quod est symbolum apostolicum *Deinde dicat sacerdos vulgariter ad le-*

geret eos et manus imponeret et oraret. Discipuli autem increpabant illos. Jesus vero ait eis, sinite parvulos et nolite prohibere eos venire ad me, amen dico vobis talium enim est regnum coelorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

Pater noster.

Credo in Deum.

(*Deinde imponendo manum supra caput infantis dicat super utrumque*)*). Nec te lateat Sathana imminere tibi poenas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem iudicii, diem supplicii sempiternam, diem, qui venturus est ut clibanus ardens, in quo tibi atque universis angelis tuis æternus superveniet interitus. Et ideo pro tua nequitia, dammate atque damnande, da honorem Deo vivo et vero, da honorem Jesu Christo, filio ejus et spiritui sancto, in cujus nomine atque virtute præcipio tibi, quicumque es spiritus immunde, ut ex eas et recedas ab hoc famulo Dei N., quem hodie idem dominus et deus noster Jesus Christus ad suam gratiam et benedictionem, fontemque baptismatis, dono sancti spiritus vocare dignatus est, ut fiat

vantes puerum sic laica lingua). Ick ghebete Zie bej iuwor Zelen Selicheyt, wen dat kindt komet to synen iaren der vornuft, dat gij dat sülüghe kindt vnderwisen in den rechten christen loven, dat Pater noster, Aue Maria, und tüchnisse gheuen dat it hebbe de hellighen christliken Dope vntpfangen.

*) Lib. Agend. Slesv. udfører dette vidtløftigere:

(*Tunc sacerdos introducat puerum cum patrinis in ecclesiam dicens*) Ingredere in templum Domini, ut habeas cum Christo vitam æternam. Amen (*Et det benedictionem super eos dicens*) Et benedictio dei patris et filii et spiritus sancti descendat super te et maneat semper. Amen.

(*Hic eant ad baptisterium, et circa baptisterium patrini ponant manus super pectus infantis et respondeant ad quæsitæ sacerdotis loco pueri. Primo interrogat sacerdos de nomine infantis. Respondent patrini*).

ejus templum per aquam regenerationis in remissionem omnium peccatorum, in nomine ejusdem domini nostri Jesu Christi, qui vivit [qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Amen].

(*Hic linit cum saliva aurem dexteram dicens*). Effeta quod est aperi (*postea ad nares*) In odorem suavitatis (*deinde sinistram aurem*) Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim judicium Dei (*deinde faciat crucem cum pollice in dextera manu ejus dicens*) Accipe signaculum sanctæ crucis † in manu tua dextera, quo te signes et te de adversario tuo defendas, ut habeas vitam æternam et vivas cum Christo in secula seculorum. Amen.

(*Intrando ecclesiam*) Ingredere in templum Dei, ut habeas vitam æternam et vivas cum Christo in secula seculorum. Amen.

(*Apud fontem petit nominari puerum*).

Abrenuncias Sathanæ — Abrenuncio.

Et omnibus operibus ejus — Abrenuncio.

Et omnibus pompis ejus — Abrenuncio.

(*Nominando iterum nomen pueri quærit*) Credis in deum patrem omnipotentem, creatorem coeli et terræ. — Credo. Credis et in Jesum Christum, filium ejus unicum, dominum nostrum, natum et passum. — Credo. Credis et in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem et vitam æternam post mortem — Credo.

(*Hic lineat oleo pectus*) Et ego te lineo Oleo salutis (*et sic inter scapulas*) in Christo Jesu domino nostro (*nominando iterum puerum*) Quid petis (*compatres*) baptismum. Vis baptizari? volo.

(*Tunc mergat ter dicens*) Et ego te baptizo in nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen.

(*Hic facit crucem cum pollice in vertice cum christo dicens*) Deus omnipotens, pater Domini nostri Jesu

Christi qui te regeneravit ex aqua et spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum (*tuorum*). Ipse te liniet † chrismate salutis in Christo Jesu domino nostro in vitam æternam. Amen.

(*Hic ponit mitram in capite pueri*) Accipe vestem sanctam candidam et immaculatam, quam perferas ante tribunal Christi, ut habeas vitam æternam.

(*Hic det lumen in manu pueri*) Accipe lampadem ardentem et irreprehensibilem, custodi baptismum tuum, ut cum Dominus venerit ad nuptias possis ei occurrere in aula coelesti, ut habeas vitam æternam et vivas cum eo in secula seculorum. Amen*).

*) Lib. Agend. Slesv. slutter: Pax tecum, vade in pace. Fides tua saluum te faciat. Amen.

II.

En ret christelig Fadzon at christne Børn med paa Danske.

Prentet i Wiborg A. MDXXVIII.

Hver Christelig Læsere ønsker jeg Hans Taussen Naade og Fred af Gud Fader og vor Herre Jesu Christo!

Det er vel klageligt nok, kiære Christelige Læser, at menige Verden er saa plat forsiunkken udi Synd, at her synes ingen Gudfrygtighed enten i Unge eller Gamle, men denne Ondskab maatte end synes at have en kaldet Aarsage i de Gamle, at de havde saa længe omganets med Verden og vare saa begroede i Synd, at de kunde ikke andet være end det som de ere. Dog seer mand og det samme i de Unge, som skulde kaldes og være u-skyldige, saa tilig som de komme til den Alder, at de kunde bruge Sind og Skiel, da ere de allerede fulde af all Lösagtighed og Guds Foragtelse, og uden Tvivl skeer det for mand haver ikke saa skikkelig handteret dem i det første og ypperste Sacrament, som mand havde skuldet, og ei sau trolig bedet for dennem i Daaben til Gud, som det sig havde burt. Og den største Sag hertil agter jeg denne at være, at Fadderne, som der bleve tilbedne, forstoede intet af de Ord som Döbe-Faderen taledes over Barnet. Derfor var

det meget raadeligt, at mand brugte saadanne Ord der- til som menige Mand kunde forstaae, da nöddes Præsterne til at gjöre större Flid i den Sag, end de men- lig pleje at gjöre: og saa kunde Fadderne med alle andre som stoede omkring, bede med hiertelige de samme Ord, som Præsten bad med Munden. Saa vil jeg gjerne bevise min fattige Tieneste herudi, for den- nem som vilde vide Guds Ære og fattige Sjæles Bestand, og sætte Ordene ud paa vort Danske Maal, med alle de Tegne, som mand plejer at handtere i Daab, for eenfoldige Almues skyld, som ikke endnu er kommen til nogen høj Forstand; dog skal ingen være nøed eller tvunget, men hver Mand fri at gjöre og lade herudi, som Tiden, Stæden og Personernes Belejlighed giver sig. Thi Diævelen lader sig ikke forfærde med Kaars, Olie eller Lyys, men disse og andre flere Tegne ere indskikkede dette Hellige Sacrament ikkun til en Prydelse og Herlighed, dog at betegne noget Aandeligt som den Christen Menniske haver indvortes beder behov, og Diævelen er meere ræd for: saa betegner det brændende Lyys den aandelige Oplysning og lön- lige Vederkiendelse, som Barnet haver faaet om Guds Godhed, og Olien mærker den Yndest og Naade, som Gud haver Aandelig smuurt Barnet med etc. Saadanne udvortes Tegne ere De, og intet andet, uden hvilke Daa- ben kan vel fuldkommes, og ej ere nödtörftelige dertil, uden hvis mand vil spare og skaane de Eenfoldige. Her æskes intet nödtörfteligt i dette Sacramente, uden en kraftig Christelig Bön til Gud for Barnet, og Vand til et sandt Vidnesbyrd hos Menniskene. Gud forsee os alle med sin Naade. Amen.

Hvo som troer og bliver döbt, den skal vorde salig.
 Marc. 16.

Först skal Döbe-Faderen paaminde Fadderne, at de give sig til Gudelighed, og bede Gud for det syndige Creatuur, at det maa renses af den oprindelige Synd, og begaves med Christi Retfærdighed.

Dernæst skal han blæse Barnet tresinder under Öjnene og sige:

Far herud du u-reene Aand og giv den Hellig Aand Rum her udi sit Creature.

Dernæst skal hand giöre Kors paa Barnets Anleed og Bryst, sigendes:

Annam det hellige Korsess Tegn baade paa Dit Anleed og Bryst.

Siden skal hand bede nævne Barnet og sige:

Lader os bede: O Almægtigste Gud vor Herres Jesu Christi ævige Fader, værdes dog til at see til dette dit Creature N. Hvilken Du nu haver kaldet til den Christelige Troes Undervisning: driv ud all den Blindhed og Mørk-hed, som boer udi dette Menniskes Hjærte, bryd sönder alle Diævelsens Baand, som hand er bunden med: Kiære Herre, lad Dören op for hannem, at hand maa indgaa til Din Godhed, og tegne hannem med Din Viished, og giör hannem qvit ved den stinkende Ondskab, som hand nu er besæt med, at hand maa indledes udi den Hellige Christelige Kirke, og tjene Dig efter dine lette og söde Bud-Ord, og blive bedre ene Dag efter den anden, og giör hannem duelig og skikkelig til den Hellige Daab, saa at hand der maae faae nogen aandelig Lægedom formedelst vor Herre Jesum Christum.

Fadderne svare:

Amen.

Lader os bede:

O! Gud du som est en u-forgængelig Tröst alle dem som ere noget begiærende af Dig, Du som frier alle den-nem, som have Tilflugt til Dig, og holder i Fred alle dem

som sætte Liid til Dig, og levende gjør alle dem som troe paa Dig, og opvækker alle dennem som allerede døde ere: Vi paakalde Dig over dette Dit Creature N., som et begiærendes den Hellige Daab af Dig, og ydmygelig beder Dig om Din ævige Guddommelige Naade og Yndest formedelst den aandelige Igienfødsel: undfang hannem, Kiære Herre, og ligesom Du haver selv sagt, beder, saa skulle I undfange, leder, saa skulle I finde, klapper paa, saa skal Eder oplades: Derfor undsæt dette Dit Creature med Din Guddommelig Gave, som er Dig saa hiærtelig begiærendes, og oplad Døren for hannem, som saa klapper paa, og giv hannem den ævige Velsignelse udi dette Himmelske Bad, og begav hannem med Dit Rige, som Du haver os allesammen lovet og tilsagt formedelst vor Herre Jesum Christum.

Fadderne svare:

Amen.

Her skal hand lægge Salt i Barnets Mund, sigendes:

Annam det Salt, som Dig kand gjøre vittig og Forstandig, Dig selv til ævig Liv og Salighed.

Fadderne svare:

Amen.

Lader os bede:

O Alsommægtigste ævige Gud, Du som efter Din strænge Retfærdighed loedst gaae Floden over den gandske menige Verden, og druknede deri alle vantroe Menneske, og ræddede den Christne Mand Noe selv ottende af din store grundløse Barmhiærtighed: Du som og loedst drukne den Tyran Pharao udi det røde Hav, og førte Dit Folk Israel over ad tört Land, med hvilket Du og den Tiid betegnede denne Hellige Daab; Du haver og helliggiort Iordans Flod og alle andre Vand dermed at Din kiære Søn Jesus Christus loed sig selv döbe. Saa bede vi Dig nu for Din store u-begrikelige Godhed, som Dig

fölger, at Du vilde naadelig see til dette dit Creature N. og med en ret Christelig Troe rensé hands Aand, at den syndige Natuur, som bannem er medföed af Adam, maae drukne og forsvinde i denne Daab, at hand maa uddeeles fra den onde u-christelig Samfund, og komme udi denne Ark, som er den Hellige Christelig Kirk, der blive og beholdes för den gamle Fiendes Bedragerie og Falskhed, og blive meere og meere brændende udi Aanden, og beholde et got Haab til Dig, at hand maa saa tiene dig, at hand maa worde værdig til at undfange det ævige Liv og Salighed, som Du haver lovet hannem og alle Dine Helgene formedelst vor Herre Jesum Christum.

Fadderne svare:

Amen.

Derfor bekjænd nu den Dom, som Dig er overgaaen, du ledige Diævel og und den rette levendes Gud sin Ære, lad Hands Sön Jesu Christo med den Hellig Aand beholde sin Ære og viig fra denne Guds Tienere N., thi Gud Fader og vor Herre Jesus Christus haver med sin Naade kaldet hannem til sin Velsignelse og Hellige Daab, saa slætt nu aldrig af dette Hellige Korses Tegn, som jeg sætter † paa hands Anled, det byder jeg Dig ved den som skal komme og dömmé levende og döde.

Saa hör nu du ledige Diævel, hvilken jeg haver manet, og endnu maner ved den levendes Gud og vor Saliggjöreres Jesu Christi Navn, at Du med Frygt og Rædsel viger fra denne Guds Tienere N. og ej haver noget ydermere med hannem at skaffe, efterdi hand haver opsagt Dig og Dit Parti, og lægger sig nu efter de Himmelske Ting, forhaabendes sig den ævige uforgængelig Salighed: saa giv nu den Hellig Aand sin Ære, som kommer og nederstiger af den överste Himmeriges Throne, og vil forlægge Din bedragelige Vanart, og med sin Naade feje denne Menneskes Hierte at Gud maae beredes en Hellig

Tempel og Bolig udi hannem: saa at denne Guds Tienere N., som nu er løest og frelst af alle sine Synder maa altid love, prise og ære den ævige Gud, og love Hands Navn ævindeligt.

Fadderne svare:

Amen.

Endelig maner jeg Dig endnu, Du u-rene Aand ved Gud Faders † Navn, Söns † og Hellig Aands † at Du plat forlader denne Guds Tienere N. og dette byder Hand Dig som gik med sine Födder oven op paa Havet og rakte St. Peder Haanden, der hand nedersank.

Lader os bede:

O! Kiære Herre, Allereheligste Fader, Almægtige Ævige Gud, Du som eest en Roed og Begyndelse til all Sandhed og Oplysning, som skinner over os, vi bede Dig for Din ævige Godhed, at Du udöser Din Velsignelse over denne Din Tienere N. og oplyys hannem i ret Forstand, og giör hannem reen og hellig at hand maae værdelig komme til den hellige Daab, og siden blive varargtig udi en ret Christelig Troe, Haab og Kiærlighed formedelst vor Herre Jesum Christum.

Fadderne svare:

Amen.

Herren være med Eder

Og med Din Aand.

St. Marqvords Evangelium.

Priis og Ære skee Dig Herre!

Den Tiid lidde de smaae Börn til Jesum, at Hand skulde røre ved dennem, men Disciplerne lode ilde ved dennem, som dennem fremförte: Der Jesus det saae, da toeg hand det til mistykke og sagde til dennem: Lader saadanne smaae Börn komme hid til mig, og forhindrer dennem ikke, thi saadanne hörer Himmerig til. I Sandhed

siger jeg Eder det, ihvo som ikke undfanger Guds Rige ligesom et lidet Barn, hand kommer der ikke ind: saa toeg Hand dennem i Arm, lagde sine Hænder paa dennem og velsignede dennem.

Siden skal Döbe-Faderen lægge sin Haand paa Barnets Hoved og med Fadderne bede Pater noster. Siden skal hand tage Spytt med sin Finger og røre Barnets Höire Öre sigendes:

Ephtah, det er saa meget sagt, lad Dig op.

til det venstre Öre og til Næsen

Du Diævel flye herfra, thi Guds Dom er heneder over Dig.

Dernæst skal Præsten lede Barnet ind i Kirken og sige:

Gud bevare baade Din Indgang og Udgang nu og til ævig Tiid.

Fadderne svare Amen.

Naar de ere nu komne til Fonten, da skal Döbe-Faderen bede nævne Barnet. Siden skal hand selv nævne Barnets Navn og spørge:

N. Forsager Du Dievelen?

Fadderne skulde svare paa Barnets vegne: *Ja.*

Döbe-Faderen:

Og alle hands Gierninger?

Fadderne: *Ja.*

Döbe-Faderen:

Og all hands Handel og med-fyll?

Fadderne: *Ja.*

Döbe-Faderen:

Troer Du paa den Almægtigste Gud Fader, som haver skabt Himmel og Jord?

Fadderne: *Ja.*

Döbe-Faderen:

Troer Du paa Jesum Christum, Hands Eenigste Søn, som er fød Menneske, og piint og plaget for Din skyld?

Fadderne: *Ja.*

Döbe-Faderen:

Troer Du paa den Hellig Aand, een Christelig Kirke, som er hellige Menneskers menige Samfund, Synds Forladelse, Legems Opstandelse og det ævige Liv efter denne naturlige Död?

Fadderne: *Ja.*

Saa skal hand smøre Barnet med Olie paa
Brystet og Skulderne, sigendes:

Da smör jeg Dig med Olie til et Saligheds Tegn, at
Gud vil være Dig mild og blid i vor Herres Jesu Christi
Navn.

Derover spørger jeg Dig nu: Vil Du döbes?

Fadderne: *Ja.*

Döbe-Faderen:

*Da döber jeg Dig i Gud Faders Navn, Söns og
Hellig Aands.*

Fadderne: *Amen.*

Siden skal hand giöre Kors i Nakken paa Bar-
net med Olie, sigendes:

Den Almægtigste Gud, vor Herres Jesu ævige Fader,
som Dig nu haver anden Tiid igienföd formedelst Vand og
den Hellig Aand, og haver forladt Dig alle Dine Synder,
Hand smøre Dig med sin hellige Olie til det ævige Liv.

Fadderne: *Amen!*

Siden skal hand sætte Barnet en hvid Hue paa,
sigendes:

Annam dette hvide og u-besmittede Klæde-Baand paa
Dig, og bær Din Daab saa ubesmittet frem for Jesu Chri-
sti Dom-Stoel, paa det at Du maa faae det ævige Liv.

Fadderne: *Amen.*

Siden skal Döbe-Faderen faae hannem et Lyys
i Haanden, sigendes:

Annam dette tændte Lyys og bevar Din Daab u-stra-
felig, paa det at naar Herren kommer og farer heden til
sit Bryllup, Du da maat være redebon at gaae Hannem
imod med alle Hands Helgene, og leve siden ævindeligen
med Hannem.

Döbe-Faderen:

Guds Fred være med Dig.

Fadderne: Amen.

Sidst skal Döbe-Faderen takke Gud for sin Vel-
gierning, og gjøre sin vaanlige Formanig til
Fadderne.

Prentet af mig Hans Wiingartener 9 Dag December Anno 1528.

Anmærkninger.

Som Forberedelse for selve Daabshandlingen foreskrevs saavel i Roskilde som i Slesvig en Kathechisation, der efter det roskildske Ritual tillige var forbunden med Oprettelse af Daabspagten. I det paveligt autoriserede Rituale Romanum findes denne Forberedelse ikke ved Smaabörns Daab, men uden Tvivl er det en Levning af de gamle Scrutinia eller de foreløbige Prøver, der blev foretaget med Hedninger (eller Jöder), förend de stededes til selve Daaben. En udförlig Beskrivelse af disse Scrutinia findes i Daniels Codex liturgicus I p. 171-78, og udentvivl er det den Primsignelse, der saa ofte omtales i vor ældste Kirkehistorie. Naar en Vantro kom til Kirken for at begjære Daaben, skulde Præsten först bede for ham, lade ham iföre sig en ny Klædning, oplyse ham om Daabens Pagt, blæse paa ham og udjage den onde Aand (Exorcismen), tegne ham med Korsets Tegn, og give ham af det indviede Salt; da blev han optagen i Katechumenernes Tal. Denne ældgamle Skik synes at have vedligeholdt sig, ikke saameget for Börnenes som for Faddernes Skyld, for at forvisse sig om at de kjendte den christelige Börnelærdom, og altsaa vare istand til at opfylde Faddernes Pligt at undervise Börnene deri i Tilfælde af at Forældrene dö förend Barnet kommer til Skjelsalder. I Hans Tausens Döbebog er denne Indgang bleven en Formaning til Fadderne om „at give sig til Gudelighed og bede Gud for det syndige Creatur.”

Indgangen til selve Daabshandlingen er i Rit. Romanum noget anderledes end her; den lyder nemlig: N. Quid petis ab ecclesia Dei? Fidem. Fides, quid tibi præstat? Vitam æternam. Si igitur vis ad vitam ingredi serva mandata: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua, et proximum tuum sicut te ipsum. — Tausen derimod, ligesom Luther i „Taufbüchlein“ 1523, begynder Daaben som det roskildske og slesvigske Ritual.

I det Hele er det romerske Ritual kortere, og flere af de Bønner eller Besværgelser, som her findes, ere der forbigaaede eller anvendes kun ved Voxnes Daab.

Sammenligner man Tausens Döhebog med den ældre Forskrift, saa er den saakaldte „Exorcismus salis“ og alt hvad der staar dermed i Forbindelse, ganske udeladt. Dette er ikke tilfældigt; for at omgive det af Herren indstiftede Bad, ligesom med en Forgaard eller Fornur, skulde Renselsen først foregaa med Vandet og Saltet, de Stoffer, der brugtes ved Daabshandlingen, og denne Renselse var en Exorcisme, der enten gik forud eller foretoges sammen med selve Handlingen. Slige vilkaarlige Til sætninger, der forqvaklede selve den hellige Handling, som om det var denne mystiske Indvielse og ikke Herrens indstiftende Ord, der gav Vandet sin rensende Kraft, kunde Reformatorerne umueligt lade gjelde. Luther udelod det, og Tausen fulgte hans Exempel. Istedensfor det traadte en Bøn, der efter den hellige Skrifts Anvisning pegede paa Syndfloden og Israeliternes Gjennemgang gennem det røde Hav som Forbilleder paa Daaben, men hvis væsenlige Indhold udentvivl er, at Gud „helliggjorde Jordans Flod og alle andre Vande dermed, at Jesus Christus lod sig selv döbe“. Denne Bøn findes ikke i det roskildske og slesvigske Ritual, skjönt der nok findes lignende Hentydninger til de gammeltestamentlige Forbilleder, og jeg

har heller ikke funden den i Rit. Rom. Dermed skal ikke være sagt, at den hidrører fra Luther; han kan gjerne have havt sin Hjemmel for den i de ældste rituelle Forskrifter (Daniel, Codex liturgicus II, S. 192), men der kan næppe være nogen Tvivl om, at Tausen her følger Luthers Spor.

Det Evangelium, der oplæstes ved Daaben, har enten været Fortællingen om, at Jesus velsigner de smaa Börn (hos Math. eller Marcus), eller Jesu Ord hos Math., hvorved han priser Faderen, fordi han har aabenbaret for de Umyndige, hvad han har skjult for de Vise og Forstandige. Efter Oplæsningen af Evangeliet fulgte da i Overensstemmelse med Rit. Rom. saavel efter det roskildske som efter det slesvigske Ritual Fremsigelsen af det fuldstændige Credo og Pater noster, hvorved Fadderne stemmede i med. Tausen har ligesom Luther kun Pater noster, men beholder desuagtet Troesbekjendelsens afkortede Form ved selve Oprettelsen af Daabspagten. Her indskyder det slesvigske Ritual ogsaa Tiltalen til Fadderne, og det udtrykkeligt paa Modersmaalet; mærkeligt nok, at altsaa end ikke ved Oprettelsen af Pagten Modersmaalet blev brugt, skjönt dette dog var indskjærpet ved ældre Kirkelove (Daniel a. Sk. I, p. 186: „Nullus sit præsbyter, qvi in ipsa lingua, qvā nati sunt, baptizandos abrenunciationes et confessiones aperte interrogare non studeat, ut intelligant, qvibus renuntiant vel quæ confitentur”).

De Ord, hvormed Præsten leder Barnet ind i Kirken og hvormed den egenlige Daabshandling begynder, ere hos Tausen som Luther Psalmistens Ord (Ps. 121, 8): „Herren bevare Din Indgang og Din Udgang” o. s. v.; noget anderledes lyde de i de ældre Ritualer.

Det vil med Hensyn til denne Tausens Döbebog ved Sammenligning vise sig, at han næppe ligefrem har oversat

det gamle Daabsritual i Viborg, skjönt man efter hans egne Ord i Fortalen skulde formode det; men han har ved at oversætte det fulgt Luthers Anvisning i dennes ældste Döbebog af 1523, hvorved denne udtaler de samme Grundsætninger, som Tausen her, at holde sig saa nær som muligt til de gamle Skikke.
